

A tolmácskompetencia fejlődése blattolási feladatokhoz kapcsolódó retrospektív megjegyzések tükrében

Bakti Mária

Szegei Tudományegyetem, Juhász Gyula Pedagógusképző Kar,
Modern Nyelvek és Kultúrák Tanszék

Kivonat: A retrospekció az elmúlt időszakban egyre növekvő népszerűsége telt szert a tolmácsolás kutatásában, mivel hozzájárul a tolmácsolási folyamat jobb megértéséhez. A jelen tanulmány célja egy longitudinális kutatás részeredményeinek bemutatása. A longitudinális kutatásban négy tolmácshallgató vett részt, az SZTE négy féléves fordító és tolmács mesterképzésének hallgatói. A képzés második, harmadik és negyedik félévének végén rögzítettem a hallgatók angolról magyarra (C–A nyelvi irányban) blattolt célnyelvi szövegeit. Emellett mind a három alkalommal rögzítésre kerültek a hallgatók retrospektív megjegyzései a blattolási feladattal kapcsolatban. A bemutatott vizsgálatban a következő kérdésekre kerestem választ: Hogyan változik a hallgatói retrospektív megjegyzések fókuszja, ahogy a hallgatók haladnak a tolmácsképzésben? Mit mondanak el a retrospektív megjegyzések a tolmácskompetencia fejlődéséről? Eredményeim azt mutatják, hogy a blattolással kapcsolatban rögzített retrospektív megjegyzések a képzés második félévének végén leginkább a feladat komplexitását érintik, ezt követően a harmadik félév végén a megjegyzések fókuszába a FNY-i percepció és a CNY-i produkció kerül. A képzés negyedik félévének végére a CNY-i produkcióhoz kapcsolódó retrospektív megjegyzések dominálnak.

Kulcsszavak: blattolás, longitudinális vizsgálat, retrospekció, tolmácskompetencia, tolmácsképzés

1. Bevezetés

A retrospekció egy olyan folyamatorientált kutatási módszer, amelynek első alkalmazásai a kísérleti pszichológiához (Ericsson és Simon 1993) és az idegennyelv-tanuláshoz (Gass és Mackey 2000) kötődnek. A fordítástudományban a folyamatorientált vizsgálatokhoz, ezen belül is a verbalizálási technikákhoz köthető a megjelenése (Lesznyák 2024), pontosabban a *think-aloud protocols* (TAPs), vagyis a hangosan gondolkodtató jegyzőkönyvek alkalmazásához (Hild 2015). A verbalizálási techni-

kák közül a retrospekció nagyon hasznosnak bizonyult a fordítási folyamat megértésében, mivel egyrészt a fordítás utáni interjú nem zavarja meg a fordítási folyamatot, másrészt a fordítók különböző stimulusok segítségével jól fel tudják idézni, hogy mi járt a fejükben egy bizonyos szegmens fordításakor (Lesznyák 2024: 78). Ilyen stimulusok lehetnek például a FNY-i és a CY-i szöveg, vagy azok egy részlete. Előfordulhat az is, hogy a fordítás során használt képernyőfelvételt vagy szemmozgáskövetéses vizsgálattal készült hőtérképeket használnak stimulusként. A fordításkutatásban használt retrospektív interjúk tárgyalásakor Lesznyák hangsúlyozza, hogy a retrospektív interjúkat lehetőleg azonnal a fordítási feladat után kell lebonyolítani. Ugyanis, ha hosszabb idő telik el a fordítási feladat és az interjú között, akkor előfordulhat, hogy a hosszútávú memóriában nem rögzített emlékek elvesznek vagy módosulnak (Lesznyák 2024), így nem lesznek elérhetőek a retrospekció számára. Előfordulhat az is, hogy a célirányos retrospektív kikérdezés során elvesznek azok az esetleg lényeges információk, amelyeknek nincs észrevehető jele a felvételeken vagy a CNY-i szövegben, és amelyekre ezért a kutató nem kérdez rá (Lesznyák 2024). Másfelől a célirányos kérdések garantálják, hogy a vizsgálat során releváns és megfelelő mennyiségű adatot lehet gyűjteni (Lesznyák 2024). Összegezve elmondható, hogy a retrospektív interjúk a folyamatorientált vizsgálatok verbális adatgyűjtési módszerei közül a leggazdaságosabbak és a leghatékonyabbak (Lesznyák 2024).

1.1. Tolmácsoláskutatás és retrospekció

Mivel a tolmácsolási folyamat során nem lehet hangosan gondolkodni és gondolkodtatni, a tolmácsolási feladat után kell felvenni az adatokat a retrospektív jegyzőkönyvekhez. A retrospektív jegyzőkönyvek használata az 1990-es évektől kezdődött a tolmácsoláskutatásban. Ezeket a jegyzőkönyveket általában nem önállóan használják, hanem másodlagos adatgyűjtési forrásként, az adatok háromszögelése céljából (Hild 2015). A háromszögelés vagy *trianguláció* olyan kutatási módszer, amelynek során a kutató egy kérdést több oldalról, több eszközzel és módszerrel vizsgál. Ez lehetővé teszi a vizsgálat tárgyának objektívebb megközelítését (Eszenyi 2022).

Gumul (2020) számos módszertani kihívást is felsorol a retrospektív jegyzőkönyvekkel és interjúkkal kapcsolatban. A módszer korlátai között említi, hogy a retrospektív jegyzőkönyvek nem teljesek. További problémát jelenthet a szóbeli adatok korlátozott validitása, illetve az a tény, hogy nem mindig lehet a munkamemóriában tárolt adatokhoz hozzáférni, mivel a jegyzőkönyvet a tolmácsolási feladat után vesszük fel. Ezen felül a retrospektív jegyzőkönyvekbe a hosszútávú memória egyébelemei is bekerülhetnek.

A kutatók előtt számos választási lehetőség áll a retrospektív jegyzőkönyveket magában foglaló kutatás megtervezésekor. Ezeket a választási lehetőségeket Gumul (2020) alapján tekintjük át. Az első választás az időhöz kapcsolódik, azaz annak el-

döntése, hogy mennyi idő telik el a tolmácsolási feladat és a jegyzőkönyv felvétele között. Természetesen az optimális döntés, ha azonnal a tolmácsolási feladat után fel tudjuk venni a jegyzőkönyvet. A második választás a retrospektív jegyzőkönyvek felvétele során használt stimulust érinti. Használhatjuk a FNY-i szöveg átiratát vagy a CNY-i szöveg felvételét is, vagy mind a kettőt együttesen. A következő döntés a kutató szerepéhez kapcsolódik: beszélhetünk önretrospekcióról vagy retrospektív interjúkról. Fontos kérdés az is, hogy a résztvevők részesültek-e előzetes képzésben a retrospektív jegyzőkönyvekhez kapcsolódóan. A következő kutatói döntés pedig ahhoz kapcsolódik, hogy pontosan milyen instrukciókat kaptak a résztvevők a retrospektív interjúk felvétele előtt. Az utolsó választási lehetőség pedig az, hogy milyen más kutatási módszerekkel kombináljuk a retrospekciót.

1.2. Retrospekció és szinkrontolmácsolás

A szinkrontolmácsoláshoz kapcsolódva az első kutatások kifejezetten a módszert mutatták be (Ivanova 2000, Vik-Tuovinen 2002), illetve a kezdő és a profi tolmácsok közötti különbségeket próbálták feltárni a retrospektív interjúk segítségével (Ivanova 2000, Vik-Tuovinen 2002). A kezdők és a profik közötti különbségekre fókuszált Tiselius és Jansen (2011) is vizsgálatában. Eredményeik azt mutatják, hogy a kezdő tolmácsok inkább a FNY-i szövegre és a nyelvi kifejezésre koncentráltak (Tiselius és Jansen 2011), és problémáik voltak a lexikai hozzáféréssel (Tiselius és Jansen 2011), vagyis az adott lexikai elem szóalakjához és jelentéséhez kapcsolódó információ mentális lexikonból való előhívásával. Gumul (2020) a retrospekció során használt eszköz (stimulus) szerepét vizsgálta. Gumul hangsúlyozza, hogy a szinkrontolmácsolást a retrospekció segítségével vizsgáló kutatások eredményei nehezen összehasonlíthatók, mivel a kutatások eltérő módszertannal dolgoztak (Gumul 2020).

1.3. Retrospekció és rövid szakaszos konszekutív tolmácsolás

A jelen tanulmányban ismertetett, blattolási feladatokhoz kapcsolódó vizsgálatom egy átfogó longitudinális vizsgálat része, amelyben a hallgatók blattolási teljesítménye mellett a rövid szakaszos konszekutív tolmácsolási teljesítményét is elemeztem. A longitudinális vizsgálat rövid szakaszos konszekutív tolmácsolásra vonatkozó eredményei már megjelentek angol nyelven (Bakti 2025). A hallgatók rövid szakaszos konszekutív tolmácsolási feladataihoz kapcsolódóan 33 retrospektív megjegyzést adatoltam, 2 megjegyzést a második félév végéről, 17-et a harmadik félév végéről és 14-et a negyedik félév végéről. A retrospektív megjegyzéseket a bennük szereplő kulcsszavak alapján négy csoportba kategorizáltam: (1) FNY-i szövegértés, (2) *problem triggers*, vagyis problémaforrások a FNY-i szövegben, (3) CNY-i produkció és (4) a felvételek készítésének körülményei. A rövid szakaszos konszekutív

tolmácsolási feladat során a hallgatói retrospektív megjegyzések a következő módon tükrözték a tolmáskompetencia fejlődését: ahogy a hallgatók haladtak a képzésben, a retrospektív megjegyzések témája a FNY-i szöveg megértésről elmozdult a CNY-i szövegprodukciónak irányába; a CNY-i produkción belül pedig a FNY-i tartalomhoz és a lexikai hozzáféréshez kapcsolódó problémáktól az intonáció és a tolmácsstratégiák használata felé. Ezek az eredmények összhangban vannak Ribas (2012) és Tiselius és Jansen (2011) eredményeivel.

1.4. A blattolás

A blattolás mint munkamód átmenetet képez a fordítás és tolmácsolás között (Agrifoglio 2004), több szerző is a szinkrontolmácsolás egy típusának tekinti (Lambert 2004, Pöchlhammer 2022). Li (2014) áttekintő tanulmányában bemutatja, hogy a tolmácsok és fordítók szakmai munkája során a blattolás mindennapi realitás. A blattolás lehet a fordítási feladat része: előfordulhat, hogy a blattolt hangzó szöveget rögzítik, és ez lesz az írott fordítás alapja. Ezenfelül a blattolás széles körben használt mind a konferenciatolmácsolásban, mind a közösségi tolmácsolási színtereken (bíróági vagy hatósági tolmácsolás, egészségügyi tolmácsolás). A tolmásképzésben használnak blattolási feladatokat mind a fordítási, mind a tolmácsolási kurzusok részeként; gyakran alkalmazzák a szinkrontolmácsolás előkészítésére. A blattolási feladatok előnye, hogy a hallgatók gyakorolják a gyors szövegelemzést, a szó szerinti tolmácsolás elkerülését, a kulturális kontextusok közötti váltást, illetve a választékos célnyelvi kifejezőmódot (Li 2014).

Gile (1995) a következő erőfeszítéseket különbözteti meg a blattolás során:

- (1) olvasás (a produkcióval egyidejű vizuális feldolgozás, a FNY-I szöveg fordítási egységekre történő szegmentálása),
- (2) produkció,
- (3) koordináció (az olvasás és a produkció összehangolása).

Gile hangsúlyozza, a blattolás során nincs a szinkrontolmácsolási, illetve a konszekutív tolmácsolási folyamathoz hasonló memória-erőfeszítés, mivel a FNY-i szöveg írott változata folyamatosan elérhető a tolmács számára. Ez segíti a tolmácsot, de növelheti az interferenciát. Ezen felül a blattolás sebességét nem a FNY-i előadó beszédsebessége határozza meg.

Bóna és Bakti (2020) Seeber (2011) alapján különítették el a blattolás során zajló, kognitív terheléssel járó részfolyamatokat: (1) az input perceptuális vizuális-verbális feldolgozása, (2) az output perceptuális auditív-verbális feldolgozása, (3) az input és az output kognitív-verbális feldolgozása, (4) az output verbális válaszfeldolgozása, (5) interferencia, és (6) tárolás. Bóna és Bakti vizsgálatukban (2020) négy, különböző összetettségű feladatban (spontán magyar beszéd, féléspontán magyar beszéd,

angolról magyarra konszekutívan tolmácsolt célnyelvi beszédprodukción, angolról magyarra blattolt célnyelvi beszédprodukción) vizsgálták a beszéd temporális jellemzőit és az előforduló megakadásjelenségeket, tizenkét végzős fordító- és tolmácsszakos hallgató részvételével. Eredményeik azt mutatják, hogy több vizsgált paraméter esetében is szignifikáns különbség volt a négy feladat között. Az eredmények azt is jelzik, hogy a négy vizsgált feladat közül a megakadásjelenségek és a szünetek tükrében a blattolási feladat jelentette a legnagyobb kognitív terhelést.

A blattolás a tolmácsoláskutatáson belül viszonylag csekély figyelmet kapott (Li 2014). A fő kutatási témák a blattolási folyamat, a blattolt célnyelvi szövegek és a pedagógia szempontok (Li 2014). A blattolt célnyelvi szövegeket vizsgáló kutatások főleg a kezdők és a profik közötti különbségeket vizsgálják (Li 2014). Moser-Mercer (1995, idézi Li 2014) eredményei azt mutatják, hogy a blattolási feladat során a profi tolmácsok jelentés alapú tolmácsolást végeznek, gyorsabbak, és könnyen váltanak az írott és a beszélt regiszterek között. Ezen felül a CNY-i szövegben olyan kapcsolóelemeket és módosítószókat használnak, amelyek a FNY-i szövegben nem szerepelnek, így biztosítják a CNY-i szöveg gördülékeny előadását. Ezzel szemben a kezdők inkább szó szerint blattolnak, lassabb a CNY-i beszédprodukciónjuk, gyakori a CNY-i szövegekben a FNY-i interferencia, és ritkán adnak hozzá a CNY-i szöveghez olyan elemeket, amelyek nem szerepeltek a FNY-i szövegben.

Fang és Zhan (2021) longitudinális vizsgálat keretén belül blattolt célnyelvi szövegekben térképezték fel a szünettartások előfordulását a tolmácsképzésben eltöltött idő függvényében. Eredményeik azt mutatják, hogy a fordító- és tolmácsképzésben részt vevő hallgatóknak a képzés végén rögzített blattolt célnyelvi beszédprodukciónban alacsonyabb volt a hosszú szünetek aránya. A képzés hatására a fordító- és tolmácsszakos hallgatók teljesítménye javult, különös tekintettel a CNY-i beszédprodukción folyamatosságára.

A fentiek alapján a jelen tanulmányban a következő kutatási kérdésekre keresem a választ:

- (1) Hogyan változik a hallgatói retrospektív megjegyzések fókusza blattolásnál a tolmácsképzés különböző szakaszaiban?
- (2) Mít mondanak el a retrospektív megjegyzések a tolmácskompetencia fejlődéséről?

2. Anyag és módszer

A jelen tanulmányban elemzett adatok egy átfogó longitudinális vizsgálat részét képezik. A vizsgálatban a Szegedi Tudományegyetem 4 fordító és tolmács mesterszakos hallgatója vett részt, 3 nő és 1 férfi. A hallgatók életkora 22 és 25 év között volt az első felvétel készítésekor. A hallgatók A nyelve magyar, B nyelve spanyol, C

nyelve angol. A képzés második tanévétől mind a négy hallgató a tolmács specializációt választotta. A hallgatók az angol nyelv tanulását jóval korábban kezdték el, mint a spanyol nyelvét, azonban lényegesen rövidebb időt töltöttek angol nyelvterületen. A spanyol nyelv tanulását középiskolában kezdték el, majd mind a négy hallgató spanyol alapképzésben vett részt. A hallgatók hosszabb időt töltöttek spanyol nyelvterületen, elsősorban tanulás céljából. A mesterképzéshez kapcsolódó tolmácsolási kurzusokon felül mind a négy hallgató rendelkezett tolmácsolási tapasztalattal A–B és B–A nyelvi irányban, hárman pedig C–A nyelvi irányú tolmácsolási tapasztalattal is rendelkeztek. A hallgatók a vizsgálatban önként vettek részt. Az adatok bemutatásakor a vizsgálat kezdetén választott álnévüket használom. A hallgatók adatait az 1. táblázat foglalja össze.

1. táblázat: A vizsgálatban részt vett tolmácsszervezők adatai

	Estrella	Luna	Matador	Senorita
életkor	22	25	23	23
A nyelv	magyar	magyar	magyar	magyar
B nyelv	spanyol	spanyol	spanyol	spanyol
C nyelv	angol	angol	angol	angol
Hány éve tanulja a B nyelvét?	9	11	9	9
Hány éve tanulja a C nyelvét?	17	14	17	16
B nyelvterületi tartózkodási időtartama	1-6 hónap között	1 év felett	1 év felett	6-12 hónap között
tartózkodás célja	tanulás	munka, tanulás, nyaralás	tanulás, nyaralás	munka, tanulás, nyaralás
C nyelvterületi tartózkodási időtartama	1 hét- 1 hónap között	1 hét vagy kevesebb	1 év felett	-
tartózkodás célja	tanulás	nyaralás	egyéb	-
tolmács tapasztalat: A-B, B-A	20 nap	20 nap felett	6-20 nap között	6-20 nap között
tolmács tapasztalat C-A	1-5 nap	-	6-20 nap között	1-5 nap között

A négy féléves mesterképzés 2., 3. és 4. félévének végén a hallgatók rövid szakaszos konszekutív tolmácsolási és blattolási feladatokat teljesítettek angolról magyarra, a magyar CNY-i szövegek nyelvi laborban kerültek rögzítésre. A második félév végén a hallgatók magyar nyelvű spontán és félspontán beszédprodukciónak is rögzítettem. A spontán beszédprodukciónak során reflektáltak a tolmácsolási és a blattolási feladatra, illetve a nyelv tanulási történetüket osztották meg az interjúkészítővel. A félspontán

beszédprodukción során a hallgatók magyar nyelven beszéltek arról, hogy milyen előnyei lehetnek egy amerikai felsőoktatási intézményben való továbbtanulásnak.

Az adatfelvételek során a blattolási feladatok a rövid szakaszos konszekutív tolmácsolási feladatot követték, és témájuk kapcsolódott a rövid szakaszos konszekutív tolmácsolási feladat témájához. A rövid szakaszos konszekutív tolmácsolási feladatokban minden félév végén egy amerikai vagy brit felsőoktatási intézmény bemutatása volt a cél, míg a blattolási feladatban általános információk hangzottak el az amerikai, illetve a brit felsőoktatásról és a jelentkezés részleteiről.

A blattolási és a rövid szakaszos konszekutív tolmácsolási feladatok teljesítése után a hallgatóktól a feladattal kapcsolatos retrospektív megjegyzéseket gyűjtöttem. A megjegyzések azonnal a tolmácsolási feladat után kerültek összegyűjtésre. A hallgatók nem kaptak szempontokat, és nem kaptak a retrospekcióhoz kapcsolódó előzetes képzést sem. A második félév végén a retrospekció a spontán beszédprodukciónhoz készített interjú része volt. A harmadik és negyedik félév végén a hallgatók a retrospektív megjegyzéseket írásban rögzítették, két szempont szerint: egyrészt azt, hogy a blattolási feladat során mi volt nehéz vagy mi jelentett problémát, másrészt pedig azt, hogy a blattolási feladat során mit ítélték sikeresnek, mi volt az, ami véleményük szerint jól sikerült. Azért volt szükséges ez a módszertani változtatás, mivel szerettem volna a retrospektív megjegyzéseket azonnal a blattolási feladat után rögzíteni.

A blattolási feladatokhoz használt angol forrásnyelvi szövegek jellemzőit a 2. táblázat foglalja össze. A szövegek forrása minden esetben az internet volt. Az internetes szövegekben kisebb változtatásokat végeztem azzal a céllal, hogy a FNY-i szövegek nehézsége összevethető legyen.

2. táblázat: A longitudinális vizsgálat során a blattolási feladatokhoz használt FNY-i szövegek adatai

	2. félév	3. félév	4. félév
téma	US higher education	UK education system	British universities and Brexit
szavak száma	367	384	314
lexikai sűrűség (tartalmas szavak/összes szó aránya)	56,13%	53,49%	56,29%

3. Eredmények

A három félév során a négy hallgatótól összesen 58 retrospektív megjegyzést gyűjtöttem, a második félév végén 18, a harmadik és negyedik félévek végén 20-20 darabot. A retrospektív megjegyzések egy-egy mondatot vagy akár egy-egy állítást jelentettek (pl. „sok volt az ö-zés”).

A retrospektív megjegyzéseket a bennük előforduló kulcsszavak alapján csoportosítottam, amelynek alapján hét kategóriát tudtam meghatározni. Az első csoportba a *blattolási feladathoz*, illetve a *feladat komplexitásához* kapcsolódó megjegyzések kerültek. A feladat komplexitásához kapcsolódó megjegyzések többsége (összesen 17 megjegyzés) a második félév végén készült spontán interjúkban fordult elő. A négy féléves tolmácsképzésnek a blattolási kompetencia célzott fejlesztése nem része, a hallgatóknak nincs kifejezetten blattolási kurzusuk, a tolmácsolástechnika vagy a konszekutív tolmácsolásórákon gyakorolják a blattolást. Mind a négy hallgató jelezte a második félév végén, hogy problémái voltak a feladattal. Estrella szerint ez volt a legnehezebb feladat:

(1) ... a blattolás volt a legnehezebb (Estrella, 2. félév).

Matador és Seniorita azt hangsúlyozták, hogy a FNY-i szöveg olvasása és a CNY-i szöveg egyidejű előadása „természetellenes” vagy nem „egyszerű”:

(2) Nekem az természetellenes, hogy olvasni kell egyszerre és beszélni. Sokkal inkább az, hogy hallgatni és beszélni közben, az sokkal jobban megy. (Matador, 2. félév)

(3) Mert hogyha hallgatom, és utána kell ugye valamit mondanom, akkor az azért sokkal egyszerűbb, mint hogyha még olvasnom is kell, és még megérteni, és utána átrakni egy másik nyelvre. (Seniorita, 2. félév)

Luna megjegyzése is fontos adalék a C–A irányú blattolással kapcsolatban:

(4) Az angolt meg sokkal könnyebben megértem, ha hallom, mint ha nekem kell elolvasnom a szót. (Luna, 2. félév)

A retrospektív megjegyzések második csoportjába a *nyelvkombinációt* érintő megjegyzéseket soroltam, összesen 3 megjegyzés került ebbe a csoportba. A hallgatók ezekben a megjegyzésekben többnyire arra tértek ki, hogy az angol vagy a spanyol a könnyebb nyelvük.

(5) Hát az angol nekem nem is annyira erős nyelvem, mint mondjuk a spanyol. (Luna, 2. félév)

A megjegyzések harmadik csoportja (8 megjegyzés) a *FNY-i szövegértéshez* kapcsolódott. Ebbe a csoportba csak a 3. félév során rögzített megjegyzések kerültek. Problémát jelenthettek az ismeretlen szavak, amint azt Luna megjegyzése is mutatja:

(6) Több ismeretlen szó is megakasztott. (Luna, 3. félév)

A retrospektív megjegyzések negyedik csoportja a nyelvek közötti *átváltáshoz* köthető, ebbe a csoportba 4 megjegyzés került. Ezeket a megjegyzéseket a harmadik és a negyedik félév végén adatoltam. Több esetben a megjegyzések a jól sikerült megoldásokhoz kapcsolódnak:

- (7) Jók az átalakítások (mondatszerkezet), bár nem mindig. (Estrella, 3. félév)
- (8) Szerintem sok helyen sikerült jól átstrukturálni úgy a mondatot, hogy a magyar szabályoknak megfeleljen, de a tartalom ne változzon. (Matador, 4. félév)

A következő csoportba a *CNY-i beszédprodukción* kapcsolódó retrospektív megjegyzések kerültek, összesen 23 megjegyzés. Ezeket a megjegyzéseket a harmadik és negyedik félév végén tették a hallgatók. A hallgatói megjegyzések jellemzően a beszédtempót és a hezitálásokat érintették, illetve az egyéb, a beszélő bizonytalan-ságához köthető beszédprodukcións jelenségeket.

- (9) ... kicsit lassú, néha szünetek ... (Estrella 3. félév)
- (10) ... ö-zések, újrakezdések, bizonytalanságok ... (Luna, 4. félév)
- (11) ... sok volt az ö-zés, a tempó lassú volt ... (Senorita, 4. félév)

A retrospektív megjegyzések hatodik csoportjába a hallgatók *háttértudásával*, *világismeretével* kapcsolatos megjegyzések kerültek. A csoportba két megjegyzés tartozik, mind a két megjegyzés a 3. félév után felvett adatokban szerepel. Mind a két megjegyzés pozitív megjegyzés:

- (12) ... viszonylagos jártasság [a témában segített]¹ (Estrella, 3. félév)
- (13) ... nem túl nehéz téma. (Senorita 3. félév)

Az utolsó, hetedik csoportba egyetlen megjegyzés került, amely a FNY-i szövegben előforduló problémaforrásokhoz (*problem triggers*) kapcsolódott².

- (14) [Problémát jelentett] a számok megfelelő kiolvasása azonnal. (Senorita, 3. félév)

Az 3. táblázat félévekre lebontva mutatja a retrospektív megjegyzések előfordulását és gyakoriságát. A tolmácsolás második félévének végén felvett adatokban a hallgatók elsősorban a blattolási feladat komplexitására reflektáltak, ezt követte néhány, a nyelvkombinációhoz kapcsolódó megjegyzés. A képzés harmadik félévé

¹ A retrospektív megjegyzések értelmezését segítik a kapcsos zárójelben szereplő kiegészítések

² Azért fordulhat elő egy elemes kategória, mivel az itt ismertetett longitudinális vizsgálatban a blattolási feladat mellett a rövid szakaszos konsekutív tolmácsolási feladathoz kapcsolódó retrospektív megjegyzéseket is vizsgáltam, ahol a hallgatók több megjegyzést is tettek a *problem trigger*-ekhez kapcsolódva. Az adatok összehasonlíthatósága miatt maradt meg az egy elemes kategória a blattoláshoz kapcsolódó retrospektív megjegyzések elemzésénél.

után teljesített blattolási feladattal kapcsolatban azonban a hallgatók leggyakrabban a FNY-i szövegértésre reflektáltak a retrospektív megjegyzéseikben, ezt követte a CNY-i beszédprodukción, majd az átváltás, a háttérismeretek és a *problem triggers*. A képzés negyedik félévének végén a hallgatók retrospektív megjegyzései túlnyomórészt a CNY-i beszédprodukción érintették, illetve a blattolási feladatot és az átváltást.

3. táblázat: A hallgatói retrospektív megjegyzések előfordulása félévek szerint (%)

	2. félév	3. félév	4. félév
Blattolási feladat	83,3		10
Nyelvkombináció	16,6		
FNY-i szövegértés		40	
Átváltás		10	10
CNY-i beszédprodukción		35	80
Háttértudás		10	
Problem trigger		5	
Összes	100	100	100

4. Összegzés

A jelen tanulmányban a C–A irányú blattolási feladathoz kapcsolódó hallgatói retrospektív megjegyzéseket vizsgálom. A hallgatói retrospektív megjegyzések a tolmácsképzés második feléve után elsősorban a blattolási feladat komplexitásához kapcsolódtak, a harmadik félév végén pedig elsősorban a FNY-i szöveg feldolgozásához és a CNY-i beszédprodukciónhoz. A képzés negyedik félévének végére a retrospektív megjegyzések túlnyomó többsége a CNY-i beszédprodukciónhoz kapcsolódott. Mit tudunk meg a tolmácskompetencia fejlődéséről az eredmények tükrében?

A feladat komplexitásához kapcsolódó eredmények alátámasztják Bóna és Bakti (2020) eredményét azzal kapcsolatban, hogy a spontán és félspontán beszédprodukción, a konzekutív tolmácsolás és a blattolás közül a megakadásjelenségek tükrében a blattolási feladat jelentett a legnagyobb kognitív terhelést a második félév végén.

A kapott eredmények a blattolási feladatban a profik és kezdő tolmácsok teljesítményét összehasonlító vizsgálatok eredményével is összhangban vannak (Li 2014; Fang és Zang 2021). Az eddigi vizsgálatok szerint a kezdők CNY-i beszédprodukciónja lassabb, míg a profik célnyelvi szövegei gördülékenyebbek. Ezzel összhangban vannak a harmadik félév végéről a CNY-i beszédprodukciónhoz kapcsolódó megjegyzések.

Az eredmények a hallgatók rövid szakaszos konzekutív tolmácsolási feladat során rögzített retrospektív megjegyzéseivel is mutatnak hasonlóságot. A rövid szakaszos konzekutív tolmácsolási feladat során a hallgatói retrospektív megjegyzések a következő módon tükrözték a tolmácskompetencia fejlődését: ahogy a hallgatók haladtak a képzésben, a retrospektív megjegyzések témája a FNY-i szöveg megértés-

sétől elmozdult a CNY-i szövegprodukciónak irányába; a CNY-i produkción belül pedig a tartalmi és lexikai hozzáférési problémák felől az intonáció és a tolmácsstratégiák használata felé. Ezek az eredmények összhangban vannak Ribas (2012) és Tiselius és Jensen (2011) eredményeivel.

A fentiek úgy is interpretálhatók, hogy a tolmácskompetencia fejlődése során transzferhatás lép fel: a konsekutív tolmácsolás fejlődése hat a blattolási kompetencia fejlődésére is.

Ki kell térnünk a vizsgálat korlátaira is. Az első a résztvevők alacsony száma. A kutatás megismétlése nagyobb mintán pontosítaná az eredményeket. Emellett fontos megjegyezni, hogy a felvételek nyelvi laboratóriumban készültek, ami alááshatja a vizsgálat ökológiai validitását. Azonban ez volt az egyetlen módja annak, hogy minden hallgató számára azonos körülményeket biztosítsunk.

Irodalom

- Agrioglio, M. 2004. Sight translation and interpreting. A comparative analysis of constraints and failures. *Interpreting* Vol. 6. No. 1. 43–67. <https://doi.org/10.1075/intp.6.1.05agr>
- Bakti M. 2025. *The development of interpreting competence. A longitudinal investigation into C to A consecutive interpreting*. Budapest: Akadémiai Kiadó. <https://doi.org/10.1556/9789636641696>
- Bóna J., Bakti M. 2020. The effect of cognitive load on temporal and disfluency patterns of speech. Evidence from consecutive interpreting and sight translation. *Target* Vol. 32. No. 3. 482–506. <https://doi.org/10.1075/target.19041.bon>
- Ericsson, K., Simon, H. 1993. *Protocol Analysis. Verbal Reports as Data*. Cambridge: MIT Press. <https://doi.org/10.7551/mitpress/5657.001.0001>
- Eszenyi R. 2022. Kérdőívek és interjúk a fordítás és tolmácsolás kutatásában. In: Klaudy K., Robin E., Seidl-Pécs O. (szerk.) *Bevezetés a fordítás és a tolmácsolás kutatásának módszertanába I. Általános rész*. Budapest: ELTE FTT–MANYE Fordítástudományi Szakosztály. 77–91. <https://doi.org/10.21862/kutmodszertan1/5>
- Fang, J., Zhan, X. 2021. Pause in Sight Translation: A Longitudinal Study Focusing on Training Effect. In: Moratto, R., Woesler, M. (eds) *Diverse Voices in Chinese translation and interpreting*. Singapore: Springer. 157–189. https://doi.org/10.1007/978-981-33-4283-5_7
- Gass, S. M., Mackey, A. 2000. *Stimulated Recall Methodology in Second Language Research*. Mahaw: Lawrence Erlbaum Associates. <https://doi.org/10.4324/9781410606006>
- Gile, D. 1995. *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training*. Amsterdam: John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/btl.8>
- Gumul, E. 2020. Retrospective protocols in simultaneous interpreting: testing the effectiveness of retrieval cues. *Linguistica Antverpiensia, New Series: Themes in Translation Studies* 19. évf. 152–171. <https://doi.org/10.52034/lanstts.v19i0.547>
- Hild, A. 2015. Retrospective Protocols. In: Pöchhacker, F. (ed.) *Routledge Encyclopedia of Interpreting Studies*. London / New York: Routledge. 351–354. <https://doi.org/10.4324/9781315678467>

- Ivanova, A. 2000. The use of retrospection in research on simultaneous interpreting. In: Tirkkonen-Condit, S., Jääskeläinen, R. (eds) *Tapping and Mapping the Process of Translation and Interpreting*. Amsterdam: John Benjamins. 27–51. <https://doi.org/10.1075/btl.37.05iva>
- Lambert, S. 2004. Shared Attention during Sight Translation, Sight Interpretation and Simultaneous Interpretation. *Meta* Vol. 49. No. 2. 294–306. <https://doi.org/10.7202/009352ar>
- Lesznyák M. 2024. Folyamatorientált kutatások a fordítástudományban. In: Klaudy K., Robin E., Seidl-Péché, O. (szerk.). *Bevezetés a fordítás és a tolmácsolás kutatásának módszertanába II. Speciális rész*. Budapest: ELTE FTT– MANYE Fordítástudományi Szakosztály. 71–93. <https://doi.org/10.21862/kutamodszeran2/4>
- Li, X. 2014. Sight Translation as a Topic in Interpreting Research: Progress, Problems, and Prospects. *Across and Languages and Cultures* Vol. 15. No. 1. 67–89. <https://doi.org/10.1556/acr.15.2014.1.4>
- Moser-Mercer, B. 1995. Sight Translation and Human Information Processing. In: Neubert, A., Shreve, G. (eds) *Basic Issues in Translation Studies: Proceedings of the Fifth International Conference*. Kent: Kent State University. 159–166.
- Pöchhacker, F. 2022. *Introducing Interpreting Studies. Third Edition*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003186472>
- Ribas, M. 2012. Problems and Strategies in Consecutive Interpreting: A Pilot Study at Two Different Stages of Interpreter Training. *Meta* Vol. 57. No. 3. 813–835. <https://doi.org/10.7202/1017092ar>
- Seeber, K. 2011. Cognitive Load in Simultaneous Interpreting: Existing Theories – New Models. *Interpreting* Vol. 13. No. 2. 176–204. <https://doi.org/10.1075/intp.13.2.02see>
- Tiselius, E., Jensen, G. 2011. Process and Product in Simultaneous Interpreting. In: C. Alvstad, C., Hild, A., Tiselius, E. (eds) *Methods and Strategies of Process Research Integrative Approaches in Translation Studies*. Amsterdam: John Benjamins. 269–300. <https://doi.org/10.1075/btl.94.20tis>
- Vik-Tuovinen, G. 2002. Retrospection as a method of studying the process of simultaneous interpreting. In: Garzone, G., Viezzi, U. (eds) *Interpreting in the 21st century*. Amsterdam: John Benjamins. 63–69. <https://doi.org/10.1075/btl.43.07vik>